

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

||

١٤١٢ ✓

جایگاه انرژی در مناسبات جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده از دید نظریه‌های اقتصاد سیاسی

بین‌الملل

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته روابط بین‌الملل

گروه علوم سیاسی

دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی

دانشگاه شهید بهشتی

نگارنده: معصومه ثانی جوشقانی

تابستان ۱۳۸۸

جایگاه انرژی در مناسبات جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده از دید نظریه‌های اقتصاد سیاسی

بین‌الملل

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته روابط بین‌الملل

گروه علوم سیاسی

دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی

دانشگاه شهید بهشتی

نگارنده: معصومه ثانی جوشقانی

تابستان ۱۳۸۸

این پایان نامه با همه فراز و فرود، قوت و کاستی اش با احترام تقدیم می شود به :

روح بلند پدرم در دیار نور و آیینه که روشنی بخش اندیشه ام بود

و

پیشگاه عزیز مادرم که همواره برای من نمونه یک بانوی خردمند و اندیشه ورز ایرانی

است.

باسپاس بی کران از

آموزگارانم که از ابتدا تا کنون به من آموختند،

خانواده ام که بردبارانه گره از بند دلتنگی هایم گشودند،

و دوستانم به ویژه منصوره و مرتضی که آرام و صبور همراهیم کردند.

برگ تایید پایان نامه:

عنوان پایان نامه: جایگاه انرژی در مناسبات جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا
از دید نظریه های اقتصاد سیاسی بین الملل.

نام دانشجو: معصومه ثانی جوشقانی

دوره: کارشناسی ارشد رشته روابط بین الملل

این پایان نامه در جلسه ۱۳۸۸/۶/۲۵ با نمره ۱۹/۷۵ و درجه عالی مورد تایید اعضای کمیته
پایان نامه متشکل از استادان زیر قرار گرفت:

دکتر امیر محمد حاجی یوسفی

استاد راهما

امضا

دکتر محمد باقر حشمت زاده

استاد مشاور

امضا

دکتر عبد العلی قوام

استاد ناظر

امضا

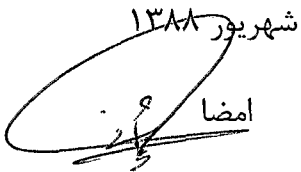

اذعان

مطالب ارائه شده در این پایان نامه توسط اینجانب در دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی در فاصله زمانی دی ماه ۱۳۸۷ تا شهریور ماه ۱۳۸۸ به انجام رسیده است. به استثناء کمک های مورد اشاره در سپاسگزاری محتوای این پایان نامه به طور کامل توسط خود اینجانب صورت گرفته است. این پایان نامه یا بخشی از آن برای دریافت هیچ مدرکی به این دانشگاه یا دیگر دانشگاهها ارائه نشده است.

معصومه ثانی جوشقانی

شهریور ۱۳۸۸
امضا

سیاسگزاری

بدون تردید پیمودن مسیر دشوار نگارش و تدوین این پایان نامه تنها با برخورداری از مساعدت، تشویق و راهنمایی های بی دریغ دیگران هموار و ممکن گردید. در این مجال سپاس خود را تقدیم پیشگاه برخی از آنان می دارم.

استاد گرانقدر جناب آقای دکتر حاجی یوسفی که علاوه بر راهنمایی ها و دقت نظر علمی در مراحل نگارش و تدوین این پایان نامه همواره از موهبت حسن اخلاق عملی ایشان برخوردار گردیدم و پیش از شروع مسیر نگارش نیز التفات و پی گیری ایشان در رفع مشکلات آموزشی این جانب در گروه علوم سیاسی دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی بسیار موثر بود.

جناب آقای دکتر محمد باقر حشمت زاده که در مقام استاد مشاور از نظرات و راهنمایی هایشان حظ فراوان نصیبم گردید.

جناب آقای دکتر عبدالعلی قوام که این افتخار نصیبم شد در پایان دوره کارشناسی ارشد ماحصل ماهها تلاش خود را در برابر ارزیابی علمی و دقت و وسعت دید نظری ایشان قرار دهم.

جناب آقای دکتر منصور میر احمدی مدیر محترم گروه علوم سیاسی که با تلاش ها و مساعدت های خود در آغاز و به پایان بردن این پایان نامه زحمات فراوانی را متحمل شدند.

سرکار خانم مهین مرنندی که با دلسوزی و صبر فراوان در پیشبرد مراحل مختلف پایان نامه من را همراهی کردند.

در پایان سپاس بی انتهای خود را تقدیم همه عزیزانی می نمایم که گرمی حضور و لطافت شکیبایی شان مسیر دشوارم را هموار نمود.

عنوان: جایگاه انرژی در مناسبات جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا از دید نظریه های اقتصاد سیاسی بین الملل.

دانشجو: معصومه ثانی جوشقانی

استاد راهنما: جناب آقای دکتر امیر محمد حاجی یوسفی

دوره: کارشناسی ارشد رشته روابط بین الملل

تاریخ ارائه: خردادماه ۱۳۸۸

چکیده:

در حالی که دگرگونی ساختاری در موقعیت جهانی فعالیت های اقتصادی و بازیگران اقتصادی، در هر چرخه بر روابط سیاسی و بین المللی تاثیر دارد و نیز در یک مسیر برگشتی عوامل سیاسی بر ماهیت و پیامدهای دگرگونی ساختاری در امور اقتصادی موثر است؛ بر اساس تئوری های جهانی شدن، وابستگی متقابل اقتصادی می تواند همکاری میان جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا را تسهیل می نماید و همسویی منافع در عمل می بایست به همکاری منجر شود اما در مناسبات این دو بازیگر همچنان مسایل سخت امنیتی بر حوزه نرم سیاست مشرف و مسلط دانسته می شود. به گونه ای که نفت و گاز خلیج فارس که خود عنوان سیاسی ترین کالای اقتصادی را به دلیل ماهیت استراتژیکشان دارا هستند، به ابزاری برای چانه زنی و فشار در روابط دو کشور تبدیل شده اند. بررسی چرایی این موضوع از دید نظریه های اقتصاد سیاسی بین الملل و آزمون نظری هر یک از نظریات رهیافت اقتصاد سیاسی بین الملل در مورد عدم بهبود مناسبات میان جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا با توجه به منافع مشترک / موازی در حوزه انرژی هدف این پژوهش است .

کلمات کلیدی: اقتصاد سیاسی بین الملل، جهانی شدن، اقتصاد سیاسی انرژی، وابستگی متقابل، منافع ملی.

فهرست:

۱	فصل اول : کلیات
۲	(۱) مقدمه:
۳	(۲) طرح مساله (تعریف و اهمیت موضوع):
۶	(۳) سوالات:
۶	۳-۱) سوال اصلی:
۶	۳-۲) سوالات فرعی:
۶	(۴) فرضیه:
۶	(۵) مفروض‌ها:
۷	(۶) مفاهیم و متغیرهای اصلی:
۱۱	(۷) روش تحقیق:
۱۱	(۸) پیشینه تحقیق:
۱۸	(۹) سازماندهی تحقیق:
۲۰	(۱۰) منابع فارسی:
۲۱	(۱۱) منابع انگلیسی:
۲۲	فصل دوم: نظریه‌ها و بررسی تئوریک رهیافت اقتصاد سیاسی بین‌الملل
۲۳	(۱) مقدمه:
۲۷	(۲) جریان اصلی
۲۷	۲-۱) لیبرالیسم:
۳۰	۲-۱-۱) لیبرالیسم و نظم هژمونیک:
۳۲	۲-۲) رئالیسم یا ملی‌گرایی اقتصادی:
۳۶	۲-۲-۱) جهانی شدن و رئالیسم:
۳۷	۲-۲-۲) نظریه ثبات هژمونیک:
۳۹	۲-۲-۳) همکاری:
۴۰	۲-۳) مارکسیسم:
۴۶	(۳) نظریات جدید:
۴۶	۳-۱) اقتصاد سیاسی سازه‌انگاران:

۴۸ (۲-۳) نوگرا مشین‌ها:
۵۱ (۴) نتیجه گیری فصل :
۵۳ (۵) منابع فارسی:
۵۴ (۶) منابع انگلیسی:
۵۵ فصل سوم: بررسی سیر تاریخی روابط ایران و آمریکا (۱۳۵۷-۱۳۸۸)
۵۶ (۱) مقدمه:
۵۷ (۲) سیاست‌گذاری:
۵۷ (۱-۲) مکاتب مختلف در سیاست خارجی ایالات متحده:
۵۷ (۱-۱-۲) مکتب‌های تیلور نیسم:
۵۸ (۲-۱-۲) مکتب جکسون نیسم:
۵۸ (۳-۱-۲) مکتب ویلسون نیسم:
۵۹ (۴-۱-۲) مکتب جفرسون نیسم:
۵۹ (۲-۲) جمهوری اسلامی ایران و دوره‌های گوناگون سیاست خارجی:
۶۰ (۱-۲-۲) رویکرد تقابل‌گرای مطلوبیت محور (۱۳۶۰-۱۳۵۷):
۶۱ (۲-۲-۲) رویکرد تقابل‌گرای محدودیت محور (۱۳۶۸-۱۳۶۰):
۶۲ (۳-۲-۲) رویکرد تعامل‌گرای مطلوبیت محور (۱۳۷۶-۱۳۶۸):
۶۲ (۴-۲-۲) رویکرد تعامل‌گرای محدودیت محور (۱۳۸۴-۱۳۷۶):
۶۳ (۵-۲-۲) طیفی دوگانه از رویکرد تقابل‌گرای مطلوبیت محور تا تعامل‌گرای مطلوبیت محور (۱۳۸۸-۱۳۸۴):
۶۳ (۳) تعاملات و مناسبات ایران و ایالات متحده:
۶۴ (۱-۳) موضوعات تعامل محور و منافع مشترک:
۶۵ (۱-۱-۳) ثبات در منطقه خلیج فارس در تامین انرژی:
۶۶ (۲-۱-۳) ذخایر نفت و گاز دریای مازندران:
۶۷ (۳-۱-۳) ثبات در عراق و افغانستان:
۶۸ (۱-۳-۱-۳) مساله افغانستان:
۶۹ (۲-۳-۱-۳) مساله عراق:
۷۰ (۲-۳) موضوعات تقابل محور و تقابل منافع:
۷۰ (۱-۲-۳) صلح خاورمیانه:
۷۲ (۲-۲-۳) باورهای ایدئولوژیک و تاثیر بر قدرت منطقه‌ای:
۷۳ (۳-۲-۳) ممانعت از ظهور ایران به عنوان یک قدرت منطقه‌ای با اعمال سیاست تحدید نفوذ ایران در منطقه:
۷۳ (۱-۲-۲-۳) تحریم اقتصادی و تسلیحاتی:
۷۴ (۲-۲-۲-۳) طرح مساله تروریسم و تلاش برای محدود سازی قدرت تاثیر گذاری ایران:
۷۵ (۳-۲-۲-۳) موضوع هسته‌ای:
۷۶ (۳-۳) روابط اقتصادی و سیاسی:

- ۷۶..... (۱-۳-۳) روابط سیاسی:.....
- ۷۶..... (۱-۱-۳-۳) شناسایی دولت ایران:.....
- ۷۷..... (۲-۱-۳-۳) اشغال سفارت آمریکا در تهران و مسائل مرتبط به آن:.....
- ۷۷..... (۱-۲-۱-۳-۳) آثار سیاسی:.....
- ۷۸..... (۲-۲-۱-۳-۳) آثار اقتصادی:.....
- ۷۸..... (۳-۲-۱-۳-۳) اقدامات نظامی:.....
- ۷۸..... (۳-۱-۳-۳) روابط ایران و آمریکا از منظر مساله فلسطین و اسرائیل:.....
- ۷۹..... (۴-۱-۳-۳) جنگ تحمیلی عراق علیه ایران با تکیه بر روابط ایران و ایالات متحده:.....
- ۸۰..... (۵-۱-۳-۳) انرژی هسته ای ایران و نگاه سیاسی به آن:.....
- ۸۱..... (۱-۵-۱-۳-۳) فرایند محدود سازی استراتژیک ایران:.....
- ۸۲..... (۲-۵-۱-۳-۳) تعریف در میاحات حقوق بین الملل:.....
- ۸۲..... (۳-۵-۱-۳-۳) تعریف در اولویت های سیاست گذاری خارجی:.....
- ۸۲..... (۴-۵-۱-۳-۳) سیاسی - امنیتی کردن روند پرونده هسته ای ایران:.....
- ۸۳..... (۶-۱-۳-۳) سیاست مهار دو گانه ایران:.....
- ۸۵..... (۲-۳-۳) روابط اقتصادی:.....
- ۸۵..... (۱-۲-۳-۳) روابط بر محور نفت خلیج فارس و مازندران و مسائل مرتبط با آن:.....
- ۸۶..... (۲-۲-۳-۳) بلوکه نمودن اموال ایران در ایالات متحده:.....
- ۸۶..... (۳-۲-۳-۳) تحریم اقتصادی ایران از آغاز تا کنون:.....
- ۹۰..... (۴) نتیجه گیری فصل:.....
- ۹۳..... (۵) منابع فارسی:.....
- ۹۵..... (۶) منابع انگلیسی:.....
- ۹۸..... فصل چهارم : منافع مشترک ایران و ایالات متحده در بخش انرژی خلیج فارس.....
- ۹۹..... (۱) مقدمه:.....
- ۹۹..... (۲) ایالات متحده آمریکا و نفت و گاز: (با تاکید بر نفت و گاز خلیج فارس):.....
- ۱۰۱..... (۱-۲) راهبرد نفتی ایالات متحده:.....
- ۱۰۲..... (۱-۱-۲) اهمیت منابع نفتی:.....
- ۱۰۳..... (۲-۱-۲) دکترین های سیاست خارجی ایالات متحده و جایگاه انرژی خلیج فارس در تدوین آنها:.....
- ۱۰۳..... (۱-۲-۱-۲) تدوین استراتژی ایالات متحده باتوجه به نقش نفت در دوره جنگ سرد:.....
- ۱۰۳..... (۱-۱-۲-۱-۲) دکترین برژینسکی:.....
- ۱۰۴..... (۲-۱-۲-۱-۲) دکترین آیزنهاور:.....
- ۱۰۴..... (۳-۱-۲-۱-۲) دکترین نیکسون:.....
- ۱۰۴..... (۴-۱-۲-۱-۲) دکترین کارتر:.....
- ۱۰۵..... (۵-۱-۲-۱-۲) دکترین ریگان:.....
- ۱۰۵..... (۲-۲-۱-۲) تدوین استراتژی ایالات متحده باتوجه به نقش نفت پس از جنگ سرد و ۱۱ سپتامبر:.....

- ۱۰۵.....دکترین جورج بوش (پدر): (۱-۲-۲-۱-۲)
- ۱۰۶.....دکترین کیلینتون: (۲-۲-۲-۱-۲)
- ۱۰۶.....دکترین جورج واکر بوش: (۳-۲-۲-۱-۲)
- ۱۰۷.....سیاست ملی انرژی ایالات متحده: (۲-۲)
- ۱۰۸.....چالشهای انرژی در ایالات متحده: (۱-۲-۲)
- ۱۱۰.....وضعیت منابع داخلی نفت در ایالات متحده و مقایسه با وضعیت منابع و سهم منطقه خلیج فارس در تولید: (۱-۲-۲-۱)
- ۱۱۰.....ذخایر داخلی ایالات متحده آمریکا: (۱-۱-۱-۲-۲)
- ۱۱۵.....ذخایر استراتژیک / راهبردی و ذخایر تجاری: (۲-۱-۱-۲-۲)
- ۱۱۷.....ساختار و عناصر سیاست ملی انرژی ایالات متحده: (۲-۲-۲)
- ۱۱۸.....صرفه جویی و بهره وری انرژی: (۱-۲-۲-۲)
- ۱۱۹.....نوسازی زیر ساختهای انرژی: (۲-۲-۲-۲)
- ۱۲۰.....افزایش عرضه: (۳-۲-۲-۲)
- ۱۲۱.....منابع انرژی ایالات متحده: (۴-۲-۲-۲)
- ۱۲۲.....نفت خلیج فارس و امنیت ملی ایالات متحده: (۳-۲)
- ۱۲۴.....جایگاه نفت و گاز خلیج فارس در استراتژی امنیت ملی آمریکا پس از جنگ جهانی دوم: (۱-۳-۲)
- ۱۲۶.....جایگاه نفت و گاز خلیج فارس در استراتژی امنیت ملی آمریکا پس از جنگ سرد: (۲-۳-۲)
- ۱۲۹.....نفت خلیج فارس و الزامات امنیت انرژی ایالات متحده: (۴-۲)
- ۱۳۲.....نفت خلیج فارس و همزونی ایالات متحده: (۵-۲)
- ۱۳۴.....نیازهای نفتی در جهان: (۱-۵-۲)
- ۱۳۹.....جایگاه نفت و گاز خلیج فارس در معادلات جهانی انرژی: (۲-۵-۲)
- ۱۴۵.....نفت خلیج فارس و تفوق بر قدرت‌های بزرگ: (۳-۵-۲)
- ۱۵۰.....نفت خلیج فارس و منافع اقتصادی ایالات متحده با تاکید بر صنایع بالا دستی و پایین دستی و قیمت آن: (۶-۲)
- ۱۵۴.....تقویت امنیت ملی انرژی و روابط بین‌المللی ایالات متحده: (۷-۲)
- ۱۵۵.....فرصت‌ها و تهدیدها: (۸-۲)
- ۱۵۶.....ایران و منافع حاصل از انرژی خلیج فارس: (۳)
- ۱۵۸.....مروری اجمالی بر تاریخچه سیاسی نفت در ایران: (۱-۳)
- ۱۵۸.....عصر امتیازات نفتی: (۱-۱-۳)
- ۱۵۸.....دوره گذار: (۲-۱-۳)
- ۱۵۹.....انقلاب، جنگ و تلاش برای استقلال از نفت محوری: (۳-۱-۳)
- ۱۵۹.....بازگشت به واقعیات ناشی از جایگاه ایران در هرم انرژی جهانی: (۴-۱-۳)
- ۱۵۹.....بررسی اسناد قانونی و راهبردی ایران در حوزه نفت و گاز: (۲-۳)
- ۱۶۰.....قانون اساسی: (۱-۲-۳)
- ۱۶۱.....سند چشم انداز صنعت نفت جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی: (۲-۲-۳)
- ۱۶۳.....صنعت نفت و گاز در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه: (۳-۲-۳)

- ۱۶۳..... برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳): ۱-۳-۲-۳
- ۱۶۳..... برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۲-۱۳۸۸): ۲-۳-۲-۳
- ۱۶۴..... وضعیت سرمایه‌گذاران و فعالیت‌های بالادستی و پایین دستی در صنعت نفت ایران: ۳-۳
- ۱۶۵..... وضعیت صنایع بالا دستی ایران در نفت و گاز خلیج فارس: ۱-۳-۲-۳
- ۱۶۵..... جهت‌گیری‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها: ۱-۱-۳-۳
- ۱۶۷..... جایگاه تولید و صادرات نفت در تولید ناخالص داخلی: ۲-۱-۳-۳
- ۱۷۰..... وضعیت صنایع پایین دستی ایران در نفت و گاز خلیج فارس: ۲-۳-۲-۳
- ۱۷۰..... وضعیت صنعت پتروشیمی ایران: ۱-۲-۳-۳
- ۱۷۱..... تاثیر پذیری قیمت نفت از وقایع بین‌المللی و تنش‌های سیاسی (با تاکید بر تاثیر پذیری قیمت نفت ایران): ۳-۳
- ۱۸۲..... وضعیت مخازن در ایران: ۵-۳
- ۱۸۳..... منابع نفتی خشکی: ۱-۵-۳
- ۱۸۳..... منابع نفتی دریایی: ۲-۵-۳
- ۱۸۴..... میادین مشترک نفتی: ۳-۵-۳
- ۱۸۵..... منابع گازی خشکی: ۴-۵-۳
- ۱۸۵..... منابع گازی دریایی: ۵-۵-۳
- ۱۸۶..... میادین مشترک گازی: ۶-۵-۳
- ۱۸۷..... ویژگی‌های مخازن نفت و گاز ایران: ۷-۵-۳
- ۱۸۷..... جایگاه ایران در اوپک: ۶-۳
- ۱۸۹..... فرصت‌ها و تهدیدهای انرژی خلیج فارس برای ایران: ۷-۳
- ۱۹۰..... فرصت‌ها و نقاط قوت صنعت نفت و گاز در ایران: ۱-۷-۳
- ۱۹۱..... تهدیدات و نقاط ضعف صنعت نفت و گاز در ایران: ۲-۷-۳
- ۱۹۳..... نتیجه‌گیری: منافع مشترک ایران و ایالات متحده آمریکا در حوزه انرژی خلیج فارس: ۴
- ۱۹۷..... منابع فارسی: ۵
- ۲۰۰..... منابع انگلیسی: ۶
- ۲۰۲..... سایت‌ها و اسناد: ۷
- ۲۰۴..... فصل پنجم: جایگاه انرژی در مناسبات ایران و ایالات متحده: ۲۰۴
- ۲۰۵..... مقدمه: ۱
- ۲۰۶..... نظریات جریان اصلی رهیافت اقتصاد سیاسی بین‌الملل: ۲
- ۲-۲ (۱) نظریه لیبرالیستی اقتصاد سیاسی بین‌الملل و همکاری در مناسبات ایران و ایالات متحده با توجه به جایگاه انرژی خلیج فارس: ۲۰۶
- ۲-۲ (۲) نظریه مرکزانیستی اقتصاد سیاسی بین‌الملل و همکاری در مناسبات ایران و ایالات متحده با توجه به جایگاه انرژی خلیج فارس: ۲۱۱

۲-۳) نظریه مارکسیستی اقتصاد سیاسی بین‌الملل و همکاری در مناسبات ایران و ایالات متحده با توجه به جایگاه انرژی خلیج فارس:.....	۲۲۰
۳) نظریات جدید رهیافت اقتصاد سیاسی بین‌الملل:.....	۲۲۳
۳-۱) نظریه سازه انگارانه اقتصاد سیاسی بین‌الملل و همکاری در مناسبات ایران و ایالات متحده با توجه به جایگاه انرژی خلیج فارس:.....	۲۲۳
۳-۲) نظریه نوگرا امشینی اقتصاد سیاسی بین‌الملل و همکاری در مناسبات ایران و ایالات متحده با توجه به جایگاه انرژی خلیج فارس:.....	۲۲۹
۴) نتیجه گیری فصل:.....	۲۳۳
۵) منابع فارسی:.....	۲۳۴
۶) منابع انگلیسی:.....	۲۳۶
فصل ششم: نتیجه گیری و جمع بندی:.....	۲۳۸
فهرست منابع فارسی	۲۵۲
۱) فهرست کتب.....	۲۵۲
۲) فهرست مقالات.....	۲۵۵
۳) فهرست پایان‌نامه‌ها.....	۲۵۷
۴) فهرست اسناد.....	۲۵۸
فهرست منابع انگلیسی.....	۲۵۹
۱) فهرست کتب.....	۲۵۹
۲) فهرست مقالات.....	۲۶۲
۳) فهرست اسناد.....	۲۶۴

فهرست جداول و اشکال و نمودارها

فهرست جداول:

- جدول ۱: ذخایر اثبات شده نفت در خلیج فارس به تفکیک کشورها در سال ۲۰۰۳ ۱۳۰
- جدول ۲: سهم تولید نفت خلیج فارس از تولید دنیا ۱۳۱
- جدول ۳: پیشینه/ سابقه و پیش بینی مصرف نفت در جهان را به تفکیک کشورهای عضو و غیر عضو در OECD... ۱۳۹
- جدول ۴: میزان ذخایر و تولید گاز خلیج فارس و جهان ۱۴۰
- جدول ۷: تجارت جهانی نفت (صادرات/واردات) در سال ۲۰۰۳ به تفکیک کشورها و مناطق و گروه‌های صادر کننده و وارد کننده در سال ۲۰۰۳، میلیون بشکه در روز ۱۴۲
- جدول ۸: پیش بینی تجارت جهانی نفت (صادرات/واردات) به تفکیک کشورها و مناطق و گروه‌های صادر کننده و وارد کننده در سال ۲۰۳۰، میلیون بشکه در روز ۱۴۳
- جدول ۹: پیش بینی تقاضا و تولید نفت در چین تا سال ۲۰۲۰ (برحسب میلیون بشکه) ۱۴۵
- جدول ۱۰: هزینه تولید/ بشکه نفت در مناطق مختلف جهان (دلار) ۱۵۳
- جدول ۱۱: مبالغ سرمایه گذاری خارجی پیش بینی شده در لایحه برنامه چهارم توسعه (ارقام به میلیارد دلار) ۱۶۵
- جدول ۱۲: مقایسه سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران، کشورهای در حال توسعه و جهان ۱۶۶
- جدول ۱۳: میزان صادرات نفت کشورهای خلیج فارس، سهم هر یک در صادرات به آمریکا و سهم نفت به صورت درصدی از تولید ناخالص داخلی ۱۶۹
- جدول ۱۴: سهم شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران در تجارت جهانی طی سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۴ ۱۷۱
- جدول ۱۵: میادین مشترک نفت ایران با کشورهای حاشیه خلیج فارس ۱۸۴
- جدول ۱۶: میادین مشترک گازی با کشورهای خلیج فارس ۱۸۶
- جدول ۱۷: نظریه‌های گوناگون اقتصاد سیاسی بین الملل پیرامون همکاری ۲۴۱

فهرست اشکال:

- شکل ۱: سهم ایران و منطقه خلیج فارس از تولید اوپک طی سال ۲۰۰۷ ۱۱۴
- شکل ۲: میزان ذخایر و تقاضای انرژی به تفکیک نوع منابع و بخشهای تقاضا ۱۱۹

شکل ۳: سهم بخش‌های اقتصادی در رشد تولید ناخالص ملی (درصد) از سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۵ ۱۶۸

فهرست نمودارها:

- نمودار ۱: ذخایر نفت خام ایالات متحده ۱۱۱
- نمودار ۲: روند تغییرات سطح ذخایر نفت داخلی ایالات متحده در ماه‌های مشابه طی سال‌های ۲۰۰۷-۲۰۰۹ ۱۱۱
- نمودار ۳: تولید نفت خام در ایالات متحده (تولید فعلی و پیش‌بینی) ۱۱۲
- نمودار ۴: میزان ذخایر تجاری روزانه کشورهای OECD (میلیون بشکه/روز) ۱۱۶
- نمودار ۵: هزینه‌های سالانه مصرف انرژی در ایالات متحده به عنوان درصدی از GDP: ۱۱۷
- نمودار ۶: نفت خام وارداتی به ایالات متحده با تاکید بر میزان واردات از خلیج فارس، به صورت درصدی از کل واردات ۱۲۲
- نمودار ۷: پایانه‌ها و مسیرهای خروج/صادرات نفت از خلیج فارس (میلیون بشکه در هر روز) ۱۳۴
- نمودار ۸: مصرف جهانی سوخت مایع با تاکید بر مقایسه مصرف چین و ایالات متحده ۱۴۷
- نمودار ۹: رشد سالانه مصرف سوخت مایع جهان (تغییرات نسبت به سال گذشته و پیش‌بینی سال آینده) ۱۴۷
- نمودار ۱۰: مقایسه درآمدهای نفتی و درآمدهای مالیاتی ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۷ ۱۵۷
- نمودار ۱۱: رشد تولید ناخالص داخلی سالهای ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۵ ۱۶۸
- نمودار ۱۲: تاثیر پذیری قیمت نفت از وقایع بین‌المللی و تنش‌های سیاسی ۱۷۲
- نمودار ۱۳: نوسانات قیمت نفت بر اساس تورم و پایین آمدن ارزش دلار (Real Oil Price) ۱۷۷
- نمودار ۱۴: قیمت نفت سنگین ایران طی سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۸ ۱۸۰
- نمودار ۱۵: قیمت متوسط نفت سنگین ایران ۱۳۸۰-۱۳۸۷ ۱۸۱
- نمودار ۱۶: قیمت نفت سبک ایران ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۸ ۱۸۱
- نمودار ۱۷: قیمت متوسط نفت سبک ایران سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۷ ۱۸۲

فصل اول : کلیات

۱) مقدمه:

امروزه چنان مسائل اقتصادی و سیاسی درهم تنیده شده اند که مطالعه یکی از این حوزه ها به صورت ناب و بدون توجه به دیگری در عمل امکان پذیر نیست. چنانکه برای فهم و تحلیل رفتارهای سیاسی کنشگران در محیط بین الملل ناگزیر از تحلیل های اقتصادی هستیم و عملکرد های اقتصادی کنشگران را لاجرم می بایست با رجوع به تعاملات و زمینه های سیاسی دریابیم. از این رو رهیافت اقتصاد سیاسی بین الملل که حاصل مطالعه درهم تنیدگی و اندرکنش اقتصاد و سیاست است روز به روز از اقبال گسترده تری در رشته روابط بین الملل برخوردار می گردد. در حالی که دگرگونی ساختاری در موقعیت جهانی فعالیت های اقتصادی و بازیگران اقتصادی، در هر چرخه بر روابط سیاسی و بین المللی تاثیر دارد و نیز در یک مسیر برگشتی عوامل سیاسی بر ماهیت و پیامدهای دگرگونی ساختاری در امور اقتصادی موثر است؛ بر اساس تئوری های جهانی شدن، وابستگی متقابل اقتصادی می تواند همکاری میان جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده امریکا را تسهیل می نماید و همسویی منافع در عمل می بایست به همکاری منجر شود اما در مناسبات این دو بازیگر همچنان مسایل سخت امنیتی بر حوزه نرم سیاست مشرف و مسلط دانسته می شود. به گونه ای که نفت و گاز خلیج فارس که خود عنوان سیاسی ترین کالای اقتصادی را به دلیل ماهیت استراتژیکش دارا است، به ابزاری برای چانه زنی و فشار در روابط دو کشور تبدیل شده است. درشرایطی که موضوع انرژی و منافع حاصل از آن تبدیل به عامل اتحاد و یارگیری بین المللی و ابزاری در خدمت پیشبرد سیاست خارجی کشورها گشته است و می توان به جای معادله انرژی- بحران از معادلات انرژی- صلح، انرژی- توسعه یا دست کم انرژی- همکاری سخن گفت. این پرسش که "درهم تنیدگی و همزمانی اقتصاد و سیاست در حوزه های داخلی و بین المللی دو کشور ایران و امریکا در عرصه سیاست اقتصادی خارجی و حوزه انرژی در این کشورها چرا نتوانسته است به همکاری در مناسبات ایران

و امریکا منجر شود؟" ذهن پژوهشگر حاضر را به خود مشغول داشت، در واقع، این پایان نامه در حد استطاعت علمی و زمانی خود در پی آن بود که دریابد چرا در حالی که با توجه به نظریه های جهانی شدن و وابستگی متقابل اقتصادی و نئولیبرالیسم می توان "حوزه انرژی" را به دلیل نیازهای انرژی محور ایالات متحده، اقتصاد نفت محور ایران و تاثیر نوسان یا ثبات بازار انرژی بر هر دو کشور، عرصه تعامل منافع و روابط این کشور دانست، اما همچنان روابط این دو کشور صورتی منازعه آمیز و تقابلی دارد.

۲) طرح مساله (تعریف و اهمیت موضوع):

بسیاری از تصمیماتی که امروزه از سوی بازیگران در عرصه روابط بین المللی گرفته می شود، زبان و بیانی اقتصادی دارند. به این ترتیب که دگرگونی ساختاری در موقعیت جهانی فعالیت های اقتصادی و بازیگران اقتصادی در هر چرخه بر روابط سیاسی و بین المللی تاثیر دارد و نیز در یک مسیر برگشتی عوامل سیاسی بر ماهیت و پیامدهای دگرگونی ساختاری در امور اقتصادی موثر است. رابرت گیلپین "اقتصاد سیاسی بین الملل را اندر کنش پویای تعقیب قدرت (سیاست) و تعقیب ثروت در روابط بین الملل" می داند. (حاجی یوسفی- الف، ۱۳۸۶: ۱۰۳). گسترش فرایند و روند جهانی شدن و پیامدهای وابستگی متقابل با توجه به گسترش نیروهای اقتصادی و رشد و بسط بازارها در عرصه جهانی نظریه های مبتنی بر نئولیبرالیسم و همکاری بر پایه عوامل و منافع اقتصاد محور، جهانی شدن و تئوریهای وابستگی متقابل، نهاد گرایی و منطقه گرایی را تبدیل به ابزارهای فهم مناسبی از بسیاری از کنشها و تعاملات در عرصه روابط بین الملل نموده است؛ اما در همین شرایط در مناسبات جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده امریکا همچنان مولفه های قدرت بر مولفه های ثروت، چنان دو عرصه متفاوت، برتری داده شده است.

در شرایطی که موضوع امنیت انرژی که امنیت عرضه و امنیت تقاضا دو روی این سکه اند تبدیل به عامل اتحاد و یارگیری بین المللی و ابزاری در خدمت پیشبرد سیاست خارجی کشورها گشته است، دیگر می توان به جای